

ONDERDEEL	TIJDSBESTEDING IN PERCENTAGES OVER HELE CURRICULUM		TIJDSBESTEDING IN PERCENTAGES ONDERSCHIEDEN NAAR	
			onderbouw	bovenbouw
interculturele vorming	10		10	10
luistervaardigheid	vaardigheden totaal: 44	10	10	10
gespreksvaardigheid		10	12	8
spreekvaardigheid (monologisch)		4	3	5
leesvaardigheid		10	10	10
schrijfvaardigheid		10	8	12
uitspraak	deelvaardigheden totaal: 41	3	4	2
spelling		5	7	3
woordenschat		14	14	14
grammatica		14	10	18
tekststructuren		5	6	4
strategieën en technieken	5		5	5
TOTAAL	100		100	100

Discussievoorzet: voorgestelde streefpercentages voor de verdeling van de beschikbare onderwijsleertijd voor Engels in het vwo

de bestaande situatie bekend moeten zijn. Er zijn wel tellingen verricht in oudere leerganganalyses en -onderzoeken (bijvoorbeeld Edelenbos & Van der Kooi, 1994), maar op grond van aantallen teksten en oefeningen, en die getallen zeggen niet alles over een verdeling van onderwijsleertijd. De gegevens van Bouwens & Oud-de Glas (1991, p. 199 en verder) zijn interessant ter vergelijking, maar dateren van eind jaren 80.

Discussie

Een groot aantal vragen bij de tabel laat ik hier onbeantwoord. De categorieën moeten concreter ingevuld en afgegrensd worden. De percentages zouden, als ze na discussie aangepast zijn en consensus gevonden hebben, als indicatieve leidraad kunnen gelden voor docenten, maar uiteraard ook voor leergangauteurs. Wellicht kunnen ze ook bij de toetsing de weging beïnvloeden, die nu in de examenprogramma's opengelaten wordt.

Ik heb als voorbeeld Engels in het vwo gekozen, vooral voor het gemak: het is een algemeen verplicht vak en heeft het langste curriculum met een even lange onder- als bovenbouw. Een kortere bovenbouw moet verdisconteerd worden in de procentuele tijdsverde-

ling. Bij niet-verplichte talen moet rekening gehouden worden met leerlingen die eerder afhaken en toch een zinvol programma moeten krijgen op basis waarvan ze zelfstandig verder kunnen. Differentiatie tussen talen is nodig op grond van de mate van buitenschoolse blootstelling (bijvoorbeeld Engels veel, Frans nauwelijks) en van contrasten met de uitgangstaal Nederlands.

Wie doet mee aan de discussie over een goede mix? ■

LITERATUUR

- Bouwens, F., & Oud-de Glas, M. (1991). *Het vreemde-talenonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- Edelenbos, P., & Kooi, R. van der. (1994). *Analyse en beoordeling van vier methodes Frans voor de basisvorming*. Groningen: GION.
- Kwakernaak, E. (1996). *Grammatik im Fremdsprachenunterricht. Geschichte und Innovationsmöglichkeiten am Beispiel Deutsch als Fremdsprache in den Niederlanden*. Amsterdam: Rodopi.
- Kwakernaak, E. (2002). Cito-examens in opspraak. *Levende Talen Magazine*, 89(1), 37-39.
- Kwakernaak, E., Hoeflaak, A., & Vries, E. de. (2008). Hoe verder met het vreemdetalenonderwijs? *Levende Talen Magazine*, 95(2), 5-10.
- Schooten, E. van, & Glopper, K. de. (2002). Dalende leerlingprestaties op de centraal schriftelijke examens Duits, Engels en Frans in mavo, havo en vwo? *Pedagogische Studiën*, 79(1), 5-17.
- Til, A. van. (2007). Het niveau van de luistervaardigheid in de moderne vreemde talen door de jaren heen. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 5-9.

Foto: Anda van Riet

PRAKTISCHE BEOORDELINGSFORMULIEREN VOOR SPREEKVAARDIGHEID

Op het Twents Carmel College in Oldenzaal, locatie De Thij, gebruiken alle mvt-docenten van de bovenbouw havo/vwo dezelfde beoordelingsformulieren voor spreekvaardigheid, die gebaseerd zijn op de niveaus van het ERK. Leerlingen en docenten worden hierdoor steeds meer vertrouwd met deze niveaus. De formulieren blijken een heel praktisch hulpmiddel te zijn, niet alleen bij de mondelinge examens, maar ook bij de proefwerken spreken in de klassen 3, 4 en 5.

Jos Baack

Twee jaar geleden zijn op het Twents Carmel College in Oldenzaal ontwikkelteams van start gegaan. Verwante secties komen zes keer per jaar bij elkaar voor overleg en proberen op deze manier onderwijskundige vernieuwingen vorm te geven. De samenwerking binnen het ontwikkelteam moderne vreemde talen (mvt) bovenbouw was meteen uitstekend. De docenten Frans, Duits en Engels zijn het over veel vakinhoudelijke zaken eens, er wordt intensief samengewerkt en afgestemd. Zo hanteert het mvt-team sinds twee jaar allemaal dezelfde weging voor de vaardigheden bij de totstandkoming van

de rapportcijfers. Vorig jaar stond spreekvaardigheid op de agenda, toegespitst op het mondelinge examen in de eindexamenklassen. Het team had twee doelen voor ogen: mondelinge examens die voor alle talen qua opzet en beoordeling gelijk zijn en het vertrouwd raken met het ERK.

Eindniveaus

Het team is begonnen met het vaststellen van de eindniveaus 5-havo en 6-vwo voor de drie talen, met behulp van de *Handleiding schoolexamen tweede fase* van SLO en *Taalprofielen* (Liemberg & Meijer, 2004). Vervolgens hebben alle docenten de mondelinge examens naast elkaar gelegd. De verschillen bleken mee te vallen en vrij snel

kwam het team tot de volgende afspraken. Een mondelinge duurt 20 minuten en wordt afgenomen in tweetallen (twee kandidaten) door twee docenten. Qua inhoud is gekozen voor een informeel gesprek en informatie uitwisselen.

Beoordelingsformulieren

Vervolgens is een serie beoordelingsformulieren gemaakt voor de niveaus A2, B1, B1/2, B2 (zie tabel 1 voor een voorbeeld). De zeven tekstkenmerken genoemd in *Taalprofielen* zijn teruggebracht tot vier:

- woordenschat en woordgebruik;
- grammaticale correctheid;
- vloeiendheid en coherentie;
- uitspraak.

De keuze vond plaats op grond van ervaring: deze vier kenmerken zijn volgens het ontwikkelteam de belangrijkste en wegen even zwaar. De eerste versie, waarbij beoordeeld moest worden met plussen en minnen, bleek echter slecht te werken. De tweede versie was een stuk beter en alle betrokken docenten Frans, Duits en Engels hebben de formulieren gebruikt bij de mondelinge examens in maart van dit jaar. De leerlingen krijgen in deze versie een cijfer voor elk van de vier kenmerken. Bovendien wordt er een duidelijke scheidslijn getrokken: beheerst de kandidaat het vereiste niveau dan krijgt hij een 6, 7 of 8 voor het kenmerk, al naargelang de prestatie. Zit hij eronder, dan krijgt hij een 3, 4 of 5. Zit hij erboven, dan volgt een 9. Het verschil tussen 6, 7, 8 en tussen 3, 4, 5 wordt bepaald door het fingerspitzengefühl van de docent. Het eindcijfer voor het mondeling is het gemiddelde van deze vier cijfers. In het begin is het best lastig om te bepalen welke tekstkenmerken bij welk niveau horen, daarom staan op het formulier twee niveaus beschreven: het vereiste niveau en het niveau eronder.

In het begin is het best lastig om te bepalen welke tekstkenmerken bij welk niveau horen

Goede ervaringen

Zoals gezegd hebben alle acht docenten tijdens de mondelinge examens gebruikgemaakt van de formulieren. Over de bruikbaarheid is men erg tevreden. Het invullen van het formulier na afloop van het examen is snel gebeurd, zeker als het examen door twee personen wordt afgenomen. De ene docent neemt het mondeling

Leerlingen hadden na afloop van het mondeling meer dan anders het gevoel dat het cijfer op een betrouwbare manier tot stand was gekomen

af, de andere luistert en maakt aantekeningen. Voor het invullen hebben we een apart formuliertje gemaakt, zonder beschrijving en met ruimte voor aantekeningen. Op deze manier is het mogelijk om de leerling feedback te geven met de voorbeelden die de docent heeft gehoord. Leerlingen hadden na afloop meer dan anders het gevoel dat het cijfer op een betrouwbare manier tot stand was gekomen. Ook onvoldoendes vallen zo beter uit te leggen. Het valt op dat de mvt-docenten nu minder moeite hebben om onvoldoendes uit te delen, iets wat daarvoor soms lastig was. Kortom, de formulieren geven veel duidelijkheid.

Het is belangrijk dat de leerling al in een vroeg stadium ervaring heeft opgedaan met de formulieren. Hij weet dan wat het vereiste niveau is en hoe hij wordt beoordeeld. Sommige leerlingen realiseren zich dan dat ze nog ver verwijderd zijn van het gevraagde niveau. Een prettige bijkomstigheid voor de leerling is dat alle talen dezelfde formulieren gebruiken.

Niveaus

Voor een goede examinering is het belangrijk dat het mondeling daadwerkelijk afgenomen wordt op het beoogde niveau. In *Taalprofielen* wordt in de algemene beschrijving van het beheersingsniveau (die ook boven aan de formulieren staat) en in de descriptoren aangegeven wat voor typen gesprekken op het betreffende niveau verwacht worden. Zo hoort een vrij gesprek over familie, hobby's, werk, school, studie en reizen thuis op niveau B1; dit is qua inhoud, nuancering en abstractieniveau te eenvoudig voor niveau B2.

Voor het eindniveau B1/B2 (5-havo Engels, 6-vwo Frans) ziet het formulier er iets anders uit: de kandidaat krijgt een 6, 7 of 8 als hij boven het niveau B1 zit, maar onder het niveau B2. In de praktijk is dat natuurlijk bijzonder lastig. Wat moet nu precies de inhoud van het examen zijn? Met bijvoorbeeld de leerlingen 6-vwo Frans is dit als volgt opgelost. Het eerste deel van het examen bestaat uit een vrij gesprek dat qua inhoud past bij niveau B1. Maar om de leerlingen duidelijk te maken dat het gesprek meer moet zijn dan louter een beschrijving van bijvoorbeeld hun werk, krijgen ze van

tevoren een aantal vragen per onderwerp. Bijvoorbeeld: Waarom werk je? Wat zijn de voordelen? Wat heb je geleerd van je baantje? Is werken niet nadelig voor je studie? Loopt je studie vertraging op als je volgend jaar veel gaat werken? Dit soort vragen zorgt ervoor dat het gesprek 'opgewaarderd' wordt en zich afspeelt op een hoger abstractieniveau, B1+ dus. Dit eerste deel van het mondeling verloopt meestal prima en het geeft de leerlingen zelfvertrouwen.

Daarna moeten de twee leerlingen een gesprek met de docent kunnen voeren over een zelfgekozen onderwerp dat te maken heeft met Frankrijk en dat economisch, sociaal of cultureel van karakter moet zijn. Meestal krijgen de leerlingen een lijst met voorbeelden. Afgelopen jaar bevatte die lijst onder andere de problematiek in de buitenwijken, de hervormingspolitiek van Sarkozy, de daklozen in Parijs, Ingrid Betancourt (die toen nog gevangenzat) en het rookverbod in de Franse horeca. Als

Beoordelingsformulier spreken B1|B2, havo 5 Engels / vwo 6 Frans

Beheersingsniveau B1	B1 B2			Beheersingsniveau B2
Kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in het gebied waar de taal wordt gesproken. Kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of zijn/haar persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven, bijvoorbeeld: familie, hobby's, werk, studie, reizen en actuele gebeurtenissen.				Kan zodanig deelnemen aan een vloeiend gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin standpunten uitleggen en ondersteunen. De onderwerpen kunnen algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding.
WOORDENSCHAT EN WOORDGEBRUIK				WOORDENSCHAT EN WOORDGEBRUIK
De woordenschat is toereikend om over alledaagse onderwerpen te spreken, eventueel door middel van omschrijvingen.	3 4 5	6 7 8	9 10	Taal is toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven, en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen. Een enkele keer komt een minder gebruikelijk of passend woord voor. Het is echter meestal duidelijk wat wordt bedoeld.
GRAMMATICALE CORRECTHEID				GRAMMATICALE CORRECTHEID
Redelijk accuraat gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties.	3 4 5	6 7 8	9 10	Redelijk correct. Eventuele kleine afwijkingen doen geen afbreuk aan de begrijpelijkheid en worden vaak hersteld. Enige complexe zinsvormen komen voor.
VLOEIENDHEID EN COHERENTIE				VLOEIENDHEID EN COHERENTIE
Is goed te volgen, maar pauzes en herstel van fouten komen regelmatig voor, vooral in langere stukken tekst.	3 4 5	6 7 8	9 10	Tempo vrij vast, aarzelingen komen voor bij het zoeken naar uitdrukkingen. Weinig opvallende pauzes. Helderheid en coherentie d.m.v. een beperkt aantal verbindingswoorden.
UITSPRAAK				UITSPRAAK
De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, met een licht accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.	3 4 5	6 7 8	9 10	Duidelijke, natuurlijke uitspraak en intonatie.

Tabel 1: een voorbeeld van een beoordelingsformulier spreken*

voorbereiding moeten de leerlingen zes artikelen over het onderwerp lezen uit landelijke Franse dagbladen of tijdschriften. Eigenlijk is dit onderdeel iets te moeilijk voor hen (niveau B2). Maar het wordt wel meteen duidelijk dat dit onderdeel heel onderscheidend werkt: er zijn leerlingen die een gesprek of discussie met de docent kunnen voeren over Betancourt, andere lopen hier duidelijk tegen hun grenzen aan en eindigen met een 5 of 6.

Hoe nu verder?

Het mvt-ontwikkelteam is tot de conclusie gekomen dat de beoogde eindniveaus in de meeste gevallen zijn gerealiseerd. In twee gevallen was dit niet zo. De docenten Duits gaven aan dat B2 vooralsnog te hoog gegrepen is voor 6-vwo. Hetzelfde geldt voor Frans havo: A2/B1 is vorig jaar niet gehaald.

Door omstandigheden zijn de mondelingen Duits en Engels door slechts één docent afgenomen. Dit schooljaar gaan de beide secties het voorbeeld van Frans volgen en collega's van de onderbouw vragen mee te doen. Dat biedt hen een mooie gelegenheid om te kijken wat het eindniveau spreken is in de bovenbouw.

Intussen zijn er eindniveaus per leerjaar bepaald, waarbij er rekening is gehouden met het feit dat elke volgende niveaustap meer tijd kost (zie tabel 2). Het schema laat zien dat sommige niveaus halverwege het

jaar worden bereikt. Het feit dat deze niveaus vaststaan, biedt docenten en leerlingen duidelijkheid over wat er van hen verwacht wordt. De docent Frans en zijn leerlingen weten nu dat het streefniveau spreken 6-vwo B1/B2 is, dat van 5-vwo (halverwege het jaar) B1 en dat van 3-vwo A2. Ook in klas 3, 4 en 5 zullen de formulieren voortaan worden gebruikt; sommige secties hebben hier al goede ervaring mee.

Katalysator

De beoordelingsformulieren spreken hebben op het Twents Carmel College als een katalysator gewerkt. Ze zijn niet revolutionair, maar wel gewoon heel praktisch in gebruik. Ze stimuleren ons om daadwerkelijk gebruik te maken van *Taalprofielen* en het ERK. Ze maken bovendien het einddoel heel concreet. Of zoals een docent Engels zei: 'De beoordeling is veel objectiever geworden.' ■

* De complete set beoordelingsformulieren kan opgevraagd worden bij Jos Baack, <j.baack@twentscarmelcollege.nl>.

Met dank aan Nynke Jansma (SLO) voor haar kritisch en deskundig commentaar.

LITERATUUR
Meijer, D., & Fasoglio, D. (2007). *Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo Duits, Engels, Frans*. Enschede: SLO.
Liemberg, E., & Meijer, D. (2004). *Taalprofielen*. Enschede: Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen.

		HAVO			VWO		
		ENGELS	DUITS	FRANS	ENGELS	DUITS	FRANS
KLAS 1	semester 1						
	semester 2						
KLAS 2	semester 1			A1			
	semester 2	A2			A2		
KLAS 3	semester 1		A2		A2		
	semester 2					A2	
KLAS 4	semester 1	B1		A2	B1		
	semester 2					B1	
KLAS 5	semester 1	B1/B2	B1	A2/B1			B1
	semester 2						
KLAS 6	semester 1				B2	B2	B1/B2
	semester 2						

Tabel 2: streefniveaus spreekvaardigheid per leerjaar

Foto: Anda van Riet

Puberaal (lees)gedrag bij vreemde talen

Voor het schoolvak Nederlands is er al veel onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van adolescentenliteratuur. Onderzoek naar deze vorm van literatuur bij de moderne vreemde talen is echter nog een relatief onontgonnen gebied. Drie leraren in opleiding bekeken daarom de mogelijkheden van het gebruik van adolescentenromans bij het vak Engels. 'Dit soort romans kunnen zeker een oplossing bieden voor het motivatieprobleem van leerlingen, aangezien adolescentenliteratuur de brug is tussen jeugd- en volwassenenliteratuur.'

Marten Stoter, Alma Kamphuis & Lisa Kamphuis

Een van de onderdelen van de middelbare school die veel motivatie vraagt van leerlingen, is het lezen van literatuur. Op het hoogtepunt van de puberteit dient zich op school een probleem aan op literair gebied: waar de leerlingen in de onderbouw nog jeugdliteratuur lezen, behoren ze vanaf de bovenbouw volwassenenliteratuur te lezen. Dit probleem is niet alleen van toepassing op het taalvak Nederlands; ook voor

het vreemdetalenonderwijs (vto) is er sprake van een pittige omschakeling voor leerlingen. Om deze literaire kloof te overbruggen kan adolescentenliteratuur een mogelijke oplossing bieden, zeker voor het vto; het kan een manier zijn om de leesmotivatie van leerlingen te verhogen en de overgang van derdejaarsleerlingen naar de bovenbouw te versoepelen. Het opmerkelijke is dat weinig gebruik wordt gemaakt van deze vorm van literatuur bij de vreemde talen in het voortgezet onderwijs. Ons onderzoek richt zich juist op de mogelijkheden van adolescentenliteratuur binnen het vto, in ons geval voor het vak Engels.